

змінили структуру і статус Українського гетьманства. Також Північна війна тяжко відбилась на взаєминах петровської адміністрації та військового командування з козацькою старшиною, рядовими козаками і населенням України. Чашу терпіння Мазепи перепополнила адміністративна акція Петра I (1707 р.) із перетворення України з «іноземної», тобто, автономної держави, на звичайну провінцію Росії (с. 325).

В останньому розділі книги – «Трагедія вибору» – Т. Таїрова-Яковлева, спираючись на польські, московські та шведські джерела, проаналізувала фатальний крок українського гетьмана, коли він у червні 1708 р. «ученил через ксьондза факцію со Шведом» (с. 345).

Варта уваги й структура рецензованої праці, яка містить ґрунтовний науково-довідковий апарат, що свідчить про багату джерельну базу, яка введена у науковий обіг, з одного боку, а з іншого – значний внесок ученого в дослідження актуальної проблеми історії України. Серед дослідників «мазепіани» Т. Таїрова-Яковлева виділяється неупередженістю в аналізі складної проблеми, своєю ретельністю і глибиною проникнення у плетиво історичних подій і фактів, що допомагає виявленню історичної правди. У цьому особливість і цінність рецензованої книги, яка побачила світ у Санкт-Петербурзькому університеті. Книга безперечно послугує всім, хто досліджує добу гетьмана І. Мазепи.

Висновки, вивчення складної та заполітизованої теми, яка тривалий час спотворювалась і фальсифікувалась, має важливе значення для розвитку історичної науки, зокрема української історії, яка є невід'ємною справою розбудови незалежної України. Саме у такий спосіб історики сприяють формуванню національної свідомості громадян, особливо молодого покоління, без активної участі яких, процес національного державотворення буде приречений. Прикметно, що завдання усвідомлюють не тільки українські, але й сучасні російські історики.

Микола Шамрай

Кривоший О. П. Традиції та повсякденне життя жінок України XVI–XVII ст. / О. П. Кривоший. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 96 с.

Поява в українській історичній літературі навчальних посібників, які по-новому висвітлюють способи та форми життєдіяльності українського народу, має важливе значення для вирішення сучасних духовних, політичних та соціально-економічних проблем нашого суспільства. Одним із таких оригінальних і, безперечно важливих видань, є навчальний посібник «Традиції та повсякденне життя жінок України XVI–XVII ст.», який побачив світ у харківському видавництві «Основа» (бібліотека журналу «Історія та правознавство»).

Автор книги О. Кривоший, не виходячи за рамки шкільної програми, зумів відкрити для нового прочитання ті сфери людського життя, які до недавнього часу вважалися неважливими в контексті позитивістського аналізу – повсякденність, приватне життя, традиції та звичаї. Тобто, ті сфери, з якими найчастіше пов'язували і до яких «відносили» будь-яку жіночу активність. Звернення до історії повсякденності в цьому контексті є, на наш погляд, цілком виправданим, адже без детального вивчення уявлень людини про оточуючий її світ неможливо зрозуміти механізми взаємодії населення країни, регіону або, навіть, того чи іншого населеного пункту з оточуючим його навколишнім середовищем. Історична реконструкція минулого лише на основі державницьких, ідеологічних, суспільного-політичних та культурно-мистецьких параметрів, – зауважує автор, – не є, в наш час, доволі вичерпною. Оскільки реалізація ряду взаємозв'язків, які склалися в українському суспільстві (людина і побут, людина і війна, людина і релігія, людина і влада), неможлива без присутності жіночого чинника. Минуле ніколи не було однаковим для усіх членів спільноти і, якщо підходити

об'єктивно, можна побачити, що одні й ті ж події неоднаково сприймаються різними за статтю, віком, національністю, фахом та освітою людьми.

На жаль, сьогодні існує не так багато навчально-методичних розробок про українську жінку минушини, про її надбання та втрати, побут і звичаї, громадсько-політичну, освітню та релігійну активність. З цього погляду, рецензоване видання вкрай необхідне не лише вчителям, школярам і студентам, але й громадським діячам та державним службовцям. Посібник також дає можливість, через досвід історії, розкрити жінку минушини для жінки сучасності, зрозуміти її соціопсихологічну ментальність та мотивацію дій. Це по-перше.

Заслугує позитивної оцінки і структурна побудова посібника. Видання складається зі вступної частини, п'яти розділів та довідкової частини, куди увійшли словник спеціальних, застарілих та маловживаних термінів, короткий біографічний довідник, список використаної та рекомендованої літератури.

У першому розділі «Жінка в середньовічних західноєвропейських суспільствах. Культурні контексти» аналізується становище жінки в культурних контекстах середньовічної європейської цивілізації. Читач має змогу відчутти атмосферу середньовічної Європи та витворити своє уявлення про середньовічне право та місце в ньому жінки. Поєднання теоретичних обґрунтувань і фактичних даних дозволило автору сформулювати основні причини пригніченого становища жінки в країнах Західної Європи.

Умотивованим є другий розділ, присвячений повсякденному життю українських жінок XVI – першої половини XVII ст., що відобразилося в наративах іноземців. Останні представлені у вигляді уривків з мемуарних творів іноземних мандрівників та дипломатів, що характеризують традиції, побут і повсякденне життя жінок України ранньомодерної доби. Прикметно, що до кожного, наведеного в посібнику уривку, дослідником подані короткі відомості про твір і про постать його автора, а це, безсумнівно, підвищує практичну цінність рецензованого посібника.

Третій розділ – «Жіноча повсякденність очима українських мислителів, поетів та літописців» презентує уривки з творів інтелектуалів-співвітчизників, які дають читачеві певне уявлення щодо того, як сприймала жінку та жіночу активність духовна еліта українського соціуму на різних історичних етапах.

Четвертий розділ – «Між “де факто” і “де-юре”» присвячений висвітленню традицій і повсякденного життя українських жінок XVI – першої половини XVII ст. «мовою документів». Зокрема в ньому автор наводить зразки документів і матеріалів, які висвітлюють окремі напрями організації повсякденного життя жінок України XVI–XVII ст., які засвідчували їхній (ідеальний, «писаний») правовий статус.

У п'ятому розділі охарактеризовані жіночі постаті з історії України литовсько-польської доби. Фактично ця частина присвячена жінкам тогочасних вищих суспільних станів, які залишили яскравий слід в історії та культурі України означеного періоду, і які згадані в підручниках «Історія України. XVI–XVIII століття» для 8 класу. Заслугує на увагу і довідкова частина посібника, яка, за задумом автора, покликана доповнити галерею персоналій жінок України раннього Нового часу.

Узагальнюючи вищесказане, слід підсумувати, що посібник укладений фахово і цілком умотивовано. Тексти розділів написані легкою, доступною мовою, без зайвої теоретизації. Автор запрошує читачів, по-новому, поглянути на історію України XVI–XVII ст. і віддати належну шану жінці, чия діяльність ще й досі перебуває на узбіччі навчально-виховного процесу. Практика переконує, що історичні події, явища, процеси, поза впливом на них яскравих особистостей, зумовлюють в учнів різних вікових категорій значно менший інтерес, ніж бачення історії, через її «людський» бік і призму особистості конкретної персони. Засвоєння учнями інформації про життя і діяльність жінок України раннього Нового часу, з усіма суперечностями та труднощами, в контексті суспільних процесів, сприятиме формуванню у підлітків гендерного мислення та інтересу до історії як навчальної дисципліни.

Наталія Венцева